

## UKRAINA PO PREZIDENTO RINKIMŲ. AR UKRAINA VIS DAR PATIKIMA ES PARTNERĖ?

*2010 m. vasario 11 d. Rytų Europos studijų centras surengė ekspertų diskusiją „Ukraina po prezidento rinkimų. Ar Ukraina vis dar patikima ES partnerė?“ Diskusijoje dalyvavo Lietuvos diplomatai, tarptautinių santykių ekspertai, politikos apžvalgininkai ir žiniasklaidos atstovai. Diskusiją moderavo VU TSPMI prof. Raimundas Lopata, išanginius pranešimus skaitė VU TSPMI doc. dr. Vladas Sirutavičius ir buvęs Lietuvos ambasadorius Ukrainoje Algirdas Kumža.*

Diskusiją pradėjęs prof. R. Lopata akcentavo, kad Lietuvos ir apskritai Vakarų valstybių žiniasklaidoje dažnai vyrauja ganėtinai tendencingas vaizdas apie Ukrainoje vykstančius procesus – Vakarų žiniasklaida apžvelgia, tačiau iš esmės nepaaiškina šių procesų giluminių priežasčių, taip pat dažnai neįvertinamas Ukrainos nacijos savitumas. Doc. dr. V. Sirutavičiaus nuomone, 2010 m. Ukrainos prezidento rinkimų pabaiga Vakaruose klaidingai suvokiama, kaip „demokratijos pabaiga“ arba „negrįžtamas Ukrainos posūkis į Rytus“. Buvo atkreiptas dėmesys, jog prezidento rinkimus laimėjęs „prorusiškas“ Viktoras Janukovičius nuo 2004 m. žaidė pagal Ukrainos politinės sistemos taisykles, todėl negalima daryti tokių griežtų takoskyrų tarp „demokratiškos“ ir „nedemokratiškos“ kandidatų. Atsakant plačiau į klausimą, kas kartu su V. Janukovičiumi laimėjo Ukrainos prezidento rinkimus galima išskirti bent tris grupes:

1. Ukrainos gamintojai ir eksportuotojai. Reikėtų pabrėžti, kad V. Janukovičiui bei jo aplinkai vienas svarbiausių vidaus ir užsienio politikos prioritetų – Ukrainos vidaus rinkos gynimas ir eksporto skatinimas (tai atspindi ir Ukrainos susitarimai su Rusija bei ES dėl gamtinių dujų, Ukrainos vyriausybės pastangos per administracinius resursus šalies vidaus rinkoje eliminuoti ekonominius konkurentus tiek iš Rytų, tiek iš Vakarų ir kt.).
2. Buvusio Ukrainos prezidento Leonido Kučmos aplinkos žmonės. V. Janukovičiui tapus Ukrainos prezidentu, bus tęsiama L. Kučmos laikais vykdyta „daugiavektorinė“ užsienio politika (Ukrainos balansavimas tarp Rytų ir Vakarų). Visgi tokia „daugiavektorinė“ užsienio politika ilgainiui gali iškelti savitą dilemą pačiam V. Janukovičiui. Ukrainos daugiavektorinė „ir, ir“ užsienio politika („ir su Vakarais, ir su Rytais“) netenkina nei Rusijos, nei Vakarų valstybių, kurios vadovaujasi „arba, arba“ nuostata. Kol kas neaišku, kaip V. Janukovičius ir jo šalininkai spręs šią dilemą.

3. Realistai ir pragmatikai. Vartodamas sąvoką pragmatizmas, V. Sirutavičius nurodė, jog V. Janukovičius pagrindinį dėmesį skirs pagrindinėms šalies vidaus problemoms (ekonomikai ir socialiniams reikalams), tačiau neakcentuos istorinių ar ideologinių klausimų.

Buvęs Lietuvos ambasadorius Ukrainoje A. Kumža, atsakydamas į klausimą, ar Ukraina vis dar išlieka patikima ES partnere, teigė, kad Ukrainai ir ES pirmiausiai trūksta abipusio pasitikėjimo. Vakarų valstybių pasitikėjimas Ukraina didžiausias buvo iš karto po „oranžinės revoliucijos“ (maždaug iki 2005 m. vidurio), kai naujasis Ukrainos prezidentas Viktoras Juščenka daug keliavo po užsienio valstybes, tačiau faktiškai nebuvo įsitraukęs į Ukrainos vidaus problemų sprendimą. Nuo 2005 m. vidurio Vakarų valstybių pasitikėjimas Ukraina pradėjo mažėti, daugiausiai dėl prasidėjusių „oranžinės“ koalicijos vidinių rietenų (priminsime, kad V. Juščenka remiantis „Mūsų Ukrainos“ blokas buvo sudarytas iš 10 partijų, o tai reiškia, kad konfliktas tarp 10 partijų lyderių, 10 potencialių Ukrainos „prezidentų“ buvo neišvengiamas). Todėl 2005 m. pabaigą galima vertinti kaip savitą „oranžinės revoliucijos“ idealistinių tikslų transformaciją ir žlugimą.

Ukrainai trūksta konsoliduotos valdžios, aiškių ir tvirtų prioritetų bei lėšų įgyvendinti Vakarų akcentuojamas struktūrinės reformos politikos, energetikos, teisėsaugos ir kt. valstybei gyvybiškai svarbiose srityse (pavyzdžiui, šiuo metu pagal verslumo aplinką Ukraina užima 146 vietą tarp visų pasaulio valstybių), todėl artimiausiu metu ryškių poslinkių šiais klausimais tikėtis nevertėtų. Abipusį pasitikėjimą tarp Vakarų ir Ukrainos sumažino ir tai, kad ES jokiuose savo dokumentuose nemini tikėtinos Ukrainos narystės ES perspektyvos. Tokia ES pozicija ižeidė Ukrainą. Komentuodamas 2010 m. Ukrainos prezidento rinkimus, A. Kumža teigė, kad rinkimai iš esmės buvo skaidrūs ir demokratiški, tačiau Ukrainoje iki šiol egzistuoja didelė rinkiminės kampanijos finansavimo skaidrumo problema – Ukrainoje niekas nekontroliuoja nei pinigų kiekio, kuriuo disponuoja kandidatai/politinės partijos, nei šių pinigų panaudojimo tikslingumo. Be to, nevykdoma jokia kandidatų/politinių partijų rinkiminių kampanijų biudžetų kontrolė ir apskaita, o Ukrainos parlamento ir prezidento rinkimų finansavimas yra vienas brangiausių pasaulyje (pavyzdžiui, 5 proc. rinkiminio „slenksčio“ įveikimas Ukrainos parlamento rinkimuose kainuoja apie 100 mln. JAV dolerių).

Diskusijos metu taip pat buvo aptartos būsimosios Ukrainos valdančiosios koalicijos sudarymo galimybės. Ambasadorius A. Kumža akcentavo, kad kol kas nėra aišku, ar V. Janukovičius sugebės susitarti su dabartine Ukrainos ministre pirmininke Julija Timošenko. Galima teigti, kad V. Janukovičiaus pergalė Ukrainos prezidento rinkimuose yra nepakankamai stipri (priminsime, jog už V. Janukovičių balsavo 48,95 proc., už J. Timošenko – 45,47 proc. rinkimuose dalyvavusių rinkėjų). Ukrainoje labai daug lemia šalies parlamentas. Nuo parlamentinės daugumos priklauso ir šalies ministrės pirmininkės atstatydinimas, ir kaip greitai seksis sudaryti naująją valdančiąją daugumą.

# SKAITINIAI

Apie Lietuvos ir tarptautines aktualijas

Diskusijos metu iškeltas teiginys, kad Ukrainos politini ir ekonominiam elitui būdinga nuostata „išdurk visus“ (rus. *кинут всех*). VU TSPMI doc. dr. Tomo Janeliūno nuomone, Ukrainos politinis ir ekonominis elitas toliau gali laikytis jam būdingos „išdurk visus“ (Rusiją ir Vakarus) mąstymo paradigmos dėl kelių priežasčių:

1. Iš esmės neįmanoma Ukrainos ekonominė integracija su Rusija ir su ES tuo pat metu.
2. Rusų kalbos statuso Ukrainoje klausimas išlieka neišspręstas.

Pasak doc. dr. V. Sirutavičiaus, rusų kalbos statuso Ukrainoje klausimas yra keliamas per kiekvienus rinkimus, tačiau vėliau sėkmingai „nuskandinamas“ (pamiršamas), todėl šio klausimo iš viso nereikėtų labai sureikšminti. Kita vertus, Vakarai turėtų suprasti, kad Ukrainos atžvilgiu būtina keisti savo elgesį. Ukraina per pastaruosius metus pasikeitė ir santykiuose su Vakarais bus linkusi elgtis kitaip, todėl Vakarai turi atsisakyti mentoriško (mokomojo) tono. Pirmiausia Vakarai Ukrainai turi duoti daugiau laiko, kad susiformuotų Ukrainos (kaip valstybės) subjektiškumas, susiformuotų tam tikros derybų lauko tarp Vakarų ir Ukrainos galimybės.

Prof. R. Lopatos nuomone, yra itin svarbu, kad Ukraina neprarastų glaudžių kontaktų su Vakarais – Ukrainos įsitraukimas į dialogą su Vakarais palaipsniui „civilizuoja“ sudėtingas Ukrainos vidaus ir užsienio politikos žaidimo taisykles. Tai itin svarbu, įvertinant ir Ukrainos elito europeizacijos procesą. Kol kas neaišku, ar įvairios Ukrainos elito grupės imituoja europeizacijos procesus ar ne, tačiau net jei ir vyksta tik europeizacijos procesų imitavimas, tai jau atskleidžia vidinį Ukrainos poreikį keisti susiklosčiusias žaidimo taisykles, kuriomis vadovaujasi įvairūs Ukrainos vidaus ir užsienio politikoje veikiantys galios centrai (elito grupės ar pavieniai asmenys).